

Lech Krzyżanowski

"Denkmalpflege in der Deutschen Demokratische Republik", Z. 1, 2, 1975 : [recenzja]

Ochrona Zabytków 31/3 (122), 204-206

1978

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DENKMALPFLEGE IN DER DEUTSCHEN DEMOKRATISCHE REPUBLIK. Wyd. Institut für Denkmalpflege, Berlin, Periodyk.

Zeszyt 1 (1975), stron 72, ilustracje + dwa suplementy

Od redakcji, *Zum Beginn (Na początek)*, s. 1, 1 il. Zapowiedź prezentowania w nowej formie problemów ochrony zabytków, które wynikają z założeń polityki kulturalnej, zagadnień społecznych i technicznych. Zaproszenie do szerokiego udziału w dyskusji fachowej. W pierwszym okresie periodyk będzie się ukazywał co dwa kwartały.

30. Jahrestag der Befreiung vom Faschismus (Trzydziestolecie wyzwolenia spod faszyzmu), ss. 2—4, 4 il. Rok 1975 jest także 450 rocznicą wybuchu wojny chłopskiej pod przewodnictwem Tomasza Münzera. Podkreślenie znaczenia pomników i zabytków historii związanych z rewolucyjnymi walkami, oporem antyfaszystowskim, miejscami męczeństwa.

L. Deiters, *Denkmalpflege in der sozialistische Gesellschaft (Ochrona zabytków w społeczeństwie socjalistycznym)*, ss. 5—29, 7 il. Programowa wypowiedź dyrektora Institut für Denkmalpflege i generalnego konserwatora zabytków NRD. Scharakteryzowana rola zabytków w przeszłości, z uwypukleniem tradycji XIX w. i zagrożeń wynikających z modernistycznych tendencji XX w. Prezentacja stosunku socjalistycznego społeczeństwa do tradycji i zabytków ze zwróceniem uwagi na wypowiedzi A. Łunaczarskiego i K. Zetkin. Znaczenie zabytków w kształtowaniu myślenia historycznego i świadomości politycznej oraz w rozwoju kultury narodowej. Omówienie podstawowych kryteriów i pojęć ochrony zabytków oraz głównych jej zadań, m.in. przedstawienie niektórych terminów i wyjaśnienie zakresu praktycznych działań, które im odpowiadają. Charakterystyk poszczególnych rodzajów zabytków dokonano według kryteriów opartych na społecznym ich zapotrzebowaniu i odbiorze.

H. Gerling, *Denkmalpflege und Kulturbund (Ochrona zabytków i Związek Kultury)*, ss. 29—30. Na przykładzie działalności w Magdeburgu przedstawiono formy współdziałania. Od dawna działa grupa robocza „Ochrona zabytków”, zajmująca się głównie popularyzacją wiedzy o konserwacji i ochronie zabytków. Autor omawia działalność grupy roboczej „Budowę historyczne i kultury”. W jej skład wchodzi przedstawiciele władz miejskich (urzędu budowlanego, wydziału kultury, architekta miasta), przedsiębiorstw wykonujących prace (także i specjaliści ochrony zieleni), Instytutu Ochrony Zabytków, Związku Kultury. Wykonuje ona następujące zadania: aktualizację spisu zabytków dla celów planowania i pomiarów, wspomaganie starych użytkowników o środki finansowe na konserwację, opracowywanie koncepcji i projektów optymalnego wykorzystania zabytkowych budynków na cele społeczne. W ten sposób Związek Kultury realizuje w praktyce zasadę współpracy przedstawicielstwa władz, organu fachowego i organizacji społecznej w ochronie dóbr kultury.

W. Lönitz, *Probleme der Werterhaltung bei komplexen Umgestaltungsmaßnahmen von innerstädtischen Altbauwohngebieten (Utrzymanie wartości zabytkowych w przekształcaniu miejskich regionów dawnej zabudowy)*, ss. 31—38, 4 il. Zagadnienie omówione na przykładzie prac w rejonie starego rynku w Gerze, prowadzonych od 1969 r. Przedsiębiorstwo wykonawcze korzystało z licznych podwykonawców. Badania poprzedzające prace okazały się niewystarczające, co wpłynęło na przedłużenie czasu prac, utrudniało wprowadzenie elementów stypizowanych. Dokonano jednak podstawowej modernizacji, wprowadzając współczesne standardy. Utrzymano założone koszty przedsięwzięcia. Dokonano korekty traktów schodowych we wnętrzach i innych elementów, dzięki czemu podniesiono znacznie wskaźnik zagęszczenia. I tak np. przy Judengasse przed modernizacją istniały 24 jednostki mieszkaniowe z 52 mieszkańcami. W wyniku przeprowadzonych prac uzyskano 37 jednostek, a liczba mieszkańców zwiększyła się do 111.

K. Rieck, *Rekonstruktion eines Barockhauses in Stralsund durch polnische Denkmalpflege (Rekonstrukcja domu barokowego w Stralsundzie dokonana przez polskich konserwatorów)*, ss. 38—44, 8 il. Fährstrasse — ulica wiodąca ku przeprawie, należy do ważniejszych w Stralsundzie, stąd podjęcie wielu działań konserwatorskich, aby oddać urok całego kompleksu. Dom nr 26 przebudowany w XIX w. i znacznie ostatnio zdekapitalizowany przejął

szczęciński Oddział PP Pracownice Konserwacji Zabytków i po przeprowadzeniu badań architektonicznych, opracowaniu projektu, przystąpił w 1970 r. do generalnego remontu, połączonego z rekonstrukcją szczytu (na podstawie litografii z 1842 r., stąd określenie „rekonstrukcja” w tytule, a zarazem przyczynę do porównań terminologicznych). Prace trwały niespełna rok. Autorka wysoko ocenia zarówno założenia projektowe (funkcjonalność wnętrza), jak i poziom wykonawstwa. Podkreśla fragment „regotyżowanej” ściany, na której odkryto wążek cegły średniowiecznej. Wskazuje na przykład stralsundzki jako przejaw dobrej współpracy konserwatorskiej z polskimi sąsiadami.

U. Czeczot, *Die Restaurierung der Albrechtsburg in Meissen (Restauracja zamku Albrechtsburg w Miśni)*, ss. 44—51, 4 il. Położony na wzgórzu zespół katedralno-zamkowy został w 1961 r. wpisany na listę narodowych pomników NRD. Generalne prace konserwatorskie podjęto dla uczczenia 500-lecia początku budowy. Trwały one 10 lat, a koszty wyniosły 2 mln marek z dotacji rządowej. Autorka relacjonuje dzieje budowy, wprowadzając elementy wartościujące, ocenia poszczególne elementy z punktu widzenia historii architektury. Przypomina również dzieje zabytku w okresie początków manufaktury porcelany, która właśnie tu została zlokalizowana, a działała 150 lat. Projekt i kierownictwo robót realizował Institut für Denkmalpflege Arbeitstelle Dresden. Kompleksowy projekt objął zagadnienia konstrukcyjne, reperację więźby dachowej i dachów, otworów okiennych i komunikacyjnych, tynków itp. Szczególny nacisk położono na zagadnienia dachów i tynków. Odkryto i m.in. przywrócono piętnastowieczne malowanie fasady, polegające na podkreśleniu spoin i uwypukleniu tektoniki. Szczególnie ważnym problemem było opracowanie prawidłowej koncepcji funkcji wnętrza, dostosowanie ich do współczesnych założeń polityki kulturalnej. Zagadnienia te były przedmiotem analizy i dyskusji Związku Kultury, władz miejskich, aktywu kulturalnego. Szczegółowe omówienie trzech działów wystaw, prezentujących zagadnienia dziejów zabytku, historię Miśni i okolicy, dzieje sztuki w okresie powstawania Albrechtsburgu, który stał się muzeum architektury, ukazującym obiekt w szerokim uwarunkowaniu historycznym.

I. Sander, *Die Behandlung und Aufbewahrung von Kunstwerken (Przechowywanie i ochrona dzieł sztuki)*, ss. 51—60, 8 il. Artykuł jest szeroko zakrojonym materiałem popularyzującym zagadnienia przechowywania ruchomych dzieł sztuki; napisany dla pracowników muzealnych. Wyjaśnia wpływ klimatu na zabytki, w szczególności podkreśla problemy związane z wilgotnością względną, charakteryzuje działanie klimatyzacji, podając pożądane parametry temperatury i wilgotności oraz ich wpływ na tworzywo, z którego są wykonane ruchome dzieła sztuki. Część artykułu jest poświęcona szkodnikom drewna (grzyby, drobnoustroje), kończy zaś go akapit poświęcony czyszczeniu dzieł sztuki.

Informationen (Informacje), ss. 60—72, 5 il.

Neue gesellschaftliche Nutzung monumentaler Baudenkmale. Kolloquium des National-Komitees des ICOMOS in der DDR (Nowe funkcje społeczne zabytków architektury. Kolokwium narodowego komitetu ICOMOS w NRD). Relacja z obrad odbytych w dniach 5—11 maja 1974 r. z udziałem wybitnych uczestników zagranicznych. Podano in extenso uchwałę kolokwium oraz przyjęte tezy dotyczące społecznych funkcji zabytków architektury (warte przedyskutowania także w gronie naszej służby konserwatorskiej).

Der zentrale Fachausschuss Bau- und Denkmalpflege beim Kulturbund der DDR (Centralny Komitet ds. Budownictwa i Ochrony Zabytków przy Związku Kultury w NRD). Spis członków z uwzględnieniem miejsc pracy, adresów, funkcji w Komitecie.

Restaurierungswerkstatt beim Institut für Denkmalpflege (Pracownia konserwatorska Instytutu Ochrony Zabytków). Powołana w 1972 r. w Berlinie, z perspektywami rozwojowymi. Charakterystyka najważniejszych zrealizowanych prac konserwatorskich.

Die Restaurierung des Stendaler Rolands (Restauracja posągu Rolanda w Stendalu). Huragan w 1972 r. znacznie uszkodził monumentalny średniowieczny posąg. Artykuł relacjonuje uprzednie zabiegi konserwatorskie, sięgające 1698 r., a szczególnie liczne w XX w. (m.in. używano Deckositu). Na miejscu dotychczasowym ustawiono kopię, a oryginał znalazł się w muzeum.

Recenzja, *Pflege ländlicher und historischer Parke*, wyd. Kulturbund der DDR, rec. H. Douffet.

Suplementy, czterostronicowe, luźne, przewidziane przez wydawcę do kolekcjonowania w odrębnych teczkach. *Vorgestellt... Mühlhausen (Przedstawione Mühlhausen)*, wzięła historia miasta, wskazanie literatury, 4 il. najważniejszych zabytków. *Merkblatt zur Technologie der Denkmalpflege nr K 01, Konstruktive Sicherung, Holzdachstühle Holzbalken (Notatka do technologii konserwatorskiej, reperacja konstrukcji więźb i stropów drewnianych)*. Rysunki techniczne z opisem, wzorami obliczeń ulepszenia elementów konstrukcyjnych.

Zeszyt 2 (1975), stron 72, ilustracje + dwa suplementy

L. Deiters, *Zum neuen Denkmalpflegegesetz (Do nowej ustawy o ochronie zabytków)*, ss. 1—4, 3 il. Krótki komentarz do nowej ustawy z 1975 r. (omówienie przez K. Malinowskiego w „Ochronie Zabytków”, nr 3, 1976, s. 208—210). Generalny konserwator zabytków NRD podkreśla główne cechy różniące nowy akt od dawnego. Precyzyjne określenie zabytku, któremu to terminowi nowy akt nadał bardzo szerokie znaczenie, kładąc szczególny nacisk na społeczno-polityczne uwarunkowania zarówno powstania obiektów uznanych za zabytki, jak i roli ich we współczesnym społeczeństwie NRD, budującym socjalizm. Autor na kilku przykładach zabytków i ich zespołów wykazuje, w jakim stopniu ich funkcja odpowiada założeniom ustawy.

G. Thiele, *Zur Gestaltung der ehemaligen Kornmarktkirche in Mühlhausen als Gedenkstätte des deutschen Bauernkrieges (O adaptacji dawnego kościoła przy Rynku Zbożowym w Mühlhausen na miejsce pamięci niemieckiej wojny chłopskiej)*, ss. 5—11, 3 il. Prace podjęto w trakcie przygotowań do uczczenia 450-lecia wybuchu wojny chłopskiej. Dawny kościół NMP już od początku XIX w. był używany jako spichrz zbożowy. W nie istniejącym od dawna klasztorze Tomasz Müntzer, przywódca ludowy, miał swą kwartę, stąd dowodził walkami w rejonie saksońskim i turyńskim. Dodatkowym argumentem za wyborem tego miejsca na centrum pamięci wojny chłopskiej jest dosyć dobrze zachowane historyczne centrum miasta. Zrekonstruowano drewniany strop naw, sklepienie (drewniane) prezbiterium. Wnętrze służy ekspozycji wystawy poświęconej wydarzeniom klasowych walk chłopskich. Autor uważa uzyskane rezultaty za dobry przykład zespołowej, trafnie zaprogramowanej realizacji konserwatorskiej, służącej ważnym zagadnieniom społeczno-politycznym.

R. Rieger, *Wiederaufbau und neue gesellschaftliche Nutzung des Klosters Unser Lieben Frauen in Magdeburg (Odbudowa i nowa funkcja Unserer Lieben Frauen NMP w Magdeburgu)*, ss. 11—21, 9 il. Cały zespół należy do głównych niemieckich przykładów w całości wzniesionych w drugiej ćwierci XII w. Autor szczegółowo przedstawia dzieje budynków zniszczonych w trakcie ostatniej wojny, a następnie w kilku etapach przywracanych do użytkowania. Prace planowano także na lata 1975—1976 (urządzenie sali koncertowej we wnętrzach dawnego kościoła). Obecna funkcja wielokubaturowego zespołu — centrum kulturalne miasta Magdeburga. Oprócz wspomnianej sali koncertowej, znajduje się tu wielka sala wystawowa, sala wielofunkcyjna, pokoje urzędowe, kafeeteria. Jest to przykład trafnie osadzonej funkcji, wynik poważnych studiów władz lokalnych i licznych inicjatyw organizacji społecznych, zakładów pracy itp. Do artykułu dołączone jest szczegółowe zestawienie wszystkich wykonawców i autorów koncepcji i projektów, a także wykaz kosztów. Chciałoby się, aby analogiczne artykuły w „Ochronie Zabytków” były wyposażone w tak rzeczowo przedstawioną informację o wykonawcach.

A. Scholle, G. Ramke, *Osterwieck — ein Beispiel für Bürgerinitiative in der Denkmalpflege (Osterwieck — przykład obywatelskiej inicjatywy w ochronie zabytków)*, ss. 21—28, 7 il. Nieduże miasto, położone w sąsiedztwie Halberstadt, u stóp gór Harzu liczy ok. 5 tys. mieszkańców. Aż 328 budynków, tj. 54,4% struktury budynków miasta, powstało przed 1870 r., wśród nich 118 zarejestrowanych zabytków, wzniesionych niemal w całości w konstrukcji szkieletowej. Część z nich pochodzi jeszcze z XVI w. i prezentuje bogate formy ciesielskiej dekoracji elewacji, charakterystyczne dla tego typu budownictwa. Autorzy składają szczegółową relację z szeroko zakrojonych prac konserwatorskich realizowanych od wielu lat z inicjatywy władz miejscowych, zakładów pracy itp. Podano przykłady najbardziej interesujących przedsięwzięć, które z zasady realizowano przy pomocy sił będących w dyspozycji władz miejskich.

A. Barth, *Die mittelalterliche Befestigung Mühlhausens — denkmalpflegerische Betreuung und museale Nutzung (Średniowieczne obwarowania Mühlhausens — pielęgnacja konserwatorska i użytkowanie na cele muzealne)*, ss. 28—34, 6 il. Budowę murów rozpoczęto

w latach 1170—1190, a zakończono w 1251 r., później nastąpiła rozbudowa, polegająca na wzniesieniu murów zewnętrznych z odrębnymi dzielami obronnymi oraz obwałowań ziemnych, które objęły terytorium 220 km² wraz z 19 wsiami. Począwszy od XVIII w. część murów i międzymurza zaczęto używać na cele prywatne — jako ogrody, a niektóre z wież we wnętrzu przebudowano na pokoje związane z funkcją ogrodową. Autor przedstawia zagadnienia konserwatorskie, relacjonuje prace wykonywane przez grupę budowlaną podległą Institut für Denkmalpflege w Berlinie.

H. Müller, P. Rüegg, *Fragen der Dokumentation und Information zur Denkmalpflege (Zagadnienia dokumentacji i informacji dla ochrony zabytków)*, ss. 34—38. Autorzy analizują pojęcie informatyki i dokumentacji i jej funkcjonowania w tradycyjnej ochronie zabytków. Analizują proces gromadzenia informacji i ich przetwarzania. Zastanawiają się, czy i w jakim stopniu tradycyjny system gromadzenia informacji o zabytkach może funkcjonować obecnie, gdy znacznie rozszerzył się zakres ochrony zabytków, i gdy informacje są trudno porównywalne. W jakim stopniu może być przydatny w formułowaniu zadań współczesnej polityki kulturalnej, a w jakim stopniu taka dokumentacja winna odpowiadać na pytania urzędów budowlanych, urbanistów itp. Odrębnym zagadnieniem jest stworzenie systemu uzupełniającego dokumentację danymi dotyczącymi bieżących remontów, metod ich realizacji, kosztów, zastosowanych technik itp. Te i inne problemy podnoszone przez autorów rysują się nie mniej ostro w warunkach polskich i podobnie jak u kolegów w NRD wymagają ustaleń.

E. Drachenberg, *Probleme der Erhaltung und Restaurierung mittelalterlicher Glasmalerei (Problemy zachowania i konserwacji średniowiecznych witraży)*, ss. 38—47, 4 il. Autor charakteryzuje fizyczną i chemiczną strukturę witraży średniowiecznych. Opisuje główne przyczyny i mechanizm rozkładu szkła, barwników, elementów mocujących i usztywniających kwatery witraży. Charakteryzuje metody czyszczenia szkła, wzmacniania warstw malarskich, podając temperatury stosowane przy niektórych czynnościach (m.in. przy hartowaniu). Szczegółowo opisuje metody izotermicznej ochrony witraży osadzonych po konserwacji na pierwotnych miejscach. W kilku wariantach metoda ta jest od lat stosowana w NRD. Artykuł uzupełniony jest zestawieniem zespołów witraży, które poddano konserwacji i zastosowano szkła ochronne dla osłony izotermicznej.

Ch. Schmidt, *Zur Restaurierung der Glasmalereien in Mühlhausen (Konserwacja witraży w Mühlhausen)*, ss. 47—51, 4 il. (kolor). Relacja z konserwacji średniowiecznych witraży, wykonanej przez Institut für Denkmalpflege, Arbeitsstelle Erfurt. Pracami objęto zarówno średniowieczne witraże, jak i te, którymi w 1903 r. uzupełniono brakujące pola. Nie zostały one jeszcze osłonięte podwójną, ochronną warstwą szkła i autorka postuluje dokonanie tego zabiegu, widząc w nim jedyny sposób skutecznej ochrony przed czynnikami klimatycznymi i zanieczyszczonym powietrzem.

K. Bernert, *Der Aussichtsturm auf dem Löbauer Berg (Wieża widokowa na wzgórzu Löbauer Berg)*, ss. 51—54, 2 il. Żeliwna wieża o wysokości 28 m, z trzema tarasami widokowymi, powstała w 1854 r., zaledwie trzy lata po zbudowaniu Crystal Palace w Londynie. W latach 1965—1966 dokonano generalnego remontu, który polegał na wprowadzeniu ok. 300 nowo odlanych elementów konstrukcyjnych i 185 dekoracyjnych oraz przeprowadzeniu prac malarskich i pozlotniczych. Odlewy żeliwne bardzo wysokiej jakości wykonane zostały przez zakłady VEB Schwermaschinenbau Lauchhammer, roboty remontowe — VEB Beureparatur Löbau pod nadzorem Institut für Denkmalpflege, Arbeitsstelle Dresden.

Informationen (Informacje), ss. 55—72. E. Drachenberg, *Corpus Vitrearum Medii Aevi (CVMA) — ein internationales Dokumentationsverfahren zur Denkmalpflege (Korpus witraży wieków średnich — międzynarodowe przedsięwzięcie dokumentacyjne w dziedzinie ochrony zabytków)*. Informacja o całości wydawnictwa, prezentacja tytułów 10 tomów przygotowywanych w NRD.

W. Lonitz, *Exkursion des Bezirksfachausschusses für Bau- und Denkmalpflege des Kulturbundes des Bezirkes Gera (Wycieczka okręgowej komisji fachowej Związku Kultury ds. Budownictwa i Ochrony Zabytków w okręgu Gera)*, 2 il. M.in. relacja z wiedzianiami zmodernizowanych domów z ok. 1900 r. (ponad 400 mieszkań) w centrum Gery.

W. Lonitz, *Zur Erhaltung der Fleischerscharren in Neustadt (O utrzymanie ław mięsnych w Neustadt)*, 1 il. Średniowieczne ławy konstrukcji drewnianej i szkieletowej mają być poddane konserwacji z inicjatywy władz miejskich i organizacji społecznych.

G. Dorries, H. Ende, *Denkmalpflegerische Arbeiten in den drei Nordbezirken der DDR (Prace konserwatorskie w trzech okręgach północnych)*, 4 il.

H. Douffet, *Denkmalpflegerische Arbeiten in und um Freiberg (Prace konserwatorskie we Freibergu i okolicy)*, 3 il.

H. Douffet, *Technische Denkmale in der Deutschen Demokratischen Republik (recenzja) (Zabytki techniki w NRD)*.

Suplementy: czterostronicowe. *Vorgestellt Wismar (Przedstawiony Wismar)*, krótka charakterystyka zabytków miasta, 6 ilustracji. Suplement o symbolu K 02 przedstawia projekty drewnianych konstrukcji dachowych opracowane dla konkretnych zabytków.

Oprac. Lech Krzyżanowski

MONUMENTUM. Wyd. ICOMOS, Louvain; ukazuje się przeciętnie raz w roku.

Tom XI—XII (1975), stron 156, ilustracje

Tom zawiera materiały z sympozjum ICOMOS w Budapeszcie: *Architektura współczesna w zespołach zabytkowych*, 28—30 czerwca 1972 r.

P. G a z z o l a, *Introduction (Wstęp)*, ss. 3—5, str. w jęz. angielskim i francuskim. Tematem kolokwium ICOMOS w Budapeszcie, które stanowi przedmiot rozważań w niniejszym numerze „Monumentum”, jest integracja architektury współczesnej z miejską zabudową historyczną. Dotychczasowa działalność ICOMOS-u, polegająca na propagowaniu zasad zachowania wartości zabytkowych i przeciwdziałaniu ich niszczeniu, może z tego tytułu być uznana za „ochronę pasywną”. Nadszedł czas, aby zająć stanowisko pozytywne w sprawie architektury nowej, która zdaniem konserwatorów powinna współdziałać z architekturą zabytkową. Łącząc je wspólny cel — stworzenie właściwych ram dla rozwoju życia człowieka. Współczesne badania nad ochroną środowiska wykazały, jak ogromną rolę w zachowaniu i rozwoju życia ludzkiego odgrywają zabytki, a w szczególności miejskie zespoły zabytkowe. Niektórzy widzą w nich nawet jedyne środowisko, które pozwala ludziom żyć w odpowiednich warunkach kulturalnych. Nie negując wartości współczesnej architektury, sądzimy, że w planowaniu należy brać pod uwagę wszystkie czynniki wpływające dodatnio na rozwój życia ludzkiego, a więc i jego otoczenie w postaci miejskich zespołów historycznych. Architektura nowoczesna powinna włączyć się w zabudowę tradycyjną, tworząc jedno wspólne dzieło artystyczne. Powyższe sformułowanie może stanowić punkt wyjścia obrad budapesztańskiego kolokwium.

M. H ö r l e r, *Modern Architecture and Ancient Monuments (Architektura współczesna w zespołach zabytkowych)*, ss. 7—25, 10 il., str. w jęz. francuskim. Podejmując temat architektury nowoczesnej w zespołach zabytkowych, autor ukazuje na kilku wybranych przykładach zmiany, jakie nastąpiły w spojrzeniu konserwatorów na problem ochrony zabytków i stara się wyciągnąć wniosek i mogące służyć jako dyrektywy w codziennej praktyce konserwatorskiej. Wychodząc z założenia, że przyszłość jest wartością tylko poprzez wpływ, jaki wywiera na teraźniejszość, autor kładzie nacisk przede wszystkim na reanimację zabytków — na ich włączenie w bieg życia współczesnego. Każda przeszłość żyje we współczesności. Słuszne jest zatem włączenie do kategorii zabytków dzieł twórców współczesnych (Corbusier, van der Roche), stanowią one bowiem historyczne tło naszego życia. Człowiek kształtuje swoje środowisko i on też decyduje o tym, jakie dzieła powstałe w przeszłości winny być zachowane i jakie nowe elementy powinny być stworzone dla właściwego ukształtowania jego otoczenia. Pozorna przeciwstawność „starego” i „nowego” wynika z faktu, że zmniejsza się zdolność człowieka do panowania nad otoczeniem. Dlatego architektura współczesna wydaje nam się „niehumanitarna”. Celem powinno być, aby rozwój ekonomiczny i techniczny świata był równy rozwojowi moralnemu, kulturalnemu i duchowemu człowieka. Zachwianie tej równowagi odbija się niekorzystnie w dziełach współczesnej architektury. Podstawową zasadę ochrony zabytków powinien stanowić autentyzm i w związku z tym autor występuje przeciwko rekonstrukcji, podejmowanej nawet z powodów uzasadnionych stratami wojennymi. Stracone zabytki powinna zastąpić nowa architektura, oparta na tradycjach właściwych każdemu narodowi. W wypadku przetrwałych budynków zabytkowych konieczne jest zagospodarowanie ich wewnątrz zgodnie z po-

trebami współczesnego człowieka oraz zachowanie zewnętrznego oblicza zabytków w ich historycznej formie. Modernizacja nie powinna zakładać niszczenia planów i podziałów wewnętrznych. Nawarstwianie się przemian związanych z różnymi epokami powinno być czytelne, tak aby interwencja konserwatorska nie zaciąrała, lecz wyjaśniała istniejący stosunek pomiędzy rozwijającym się dziełem w czasie i przestrzeni a jego obliczem architektonicznym w ostatecznej formie. Architektura jest instrumentem w ręku architekta, pozwalającym mu kształtować świat, naturę i środowisko oraz wypowiadać własną myśl i ideę. Utrata panowania nad tym instrumentem może doprowadzić do zagłady dziedzictwa narodowego.

Van S w i g c h e m, *Some Questions and an Attempt to Answer Them (Kilka pytań i próba odpowiedzi na nie)*, ss. 27—33, 4 il., str. w jęz. francuskim. Każde nowe pokolenie przyznaje zabytkom inną rolę w życiu współczesnym — pojęcia historyczne i estetyczne zmieniają się z biegiem czasu. Chociaż „autentyzm” jest podstawową wartością zabytku, to jego granica jest dość płynna. Zachodzi czasem pytanie, co w danym zabytku jest „autentyczne”? W imię jednolitości stylu były nieraz niszczone cenne dodatki z epok późniejszych. Dziś obowiązuje zasada zachowania funkcji zabytku pełnionej przez niego w przeszłości, poszanowania autentyzmu i prawdy historycznej. Uzupelnianie braków powinno być wykonane w sposób widoczny, zasada ta nie może jednak być stosowana zbyt rygorystycznie, gdyż mogłoby to szkodzić estetyce obiektu. Niekiedy uzupełnienia są tak wiłkie, że prowadzą do rekonstrukcji zabytku. Autor podaje przykłady, potępiając zdecydowanie prace konserwatorskie zmieniające substancję zabytku w sposób zasadniczy.

B. M o n n e t, *L'architecture contemporaine dans les monuments et ensembles historiques en France. (Współczesna architektura w miejskich zespołach historycznych we Francji)*, ss. 35—50, 17 il., str. w jęz. angielskim. „Świat sztuki nie jest światem nieśmiertelności, lecz światem przemian” powiedział A. Malraux. Przemiany te są szczególnie jaskrawe w naszych czasach, występują bowiem pod naciskiem nakazów ekonomicznych i technicznych. Kolejne pojawianie się stylów w architekturze następowało w przeszłości w sposób harmonijny: poszczególne części budynku lub zespołu architektonicznego, choć pochodzą z różnych epok, współżyją ze sobą. Jest to wynikiem jednolitości materiałów, z jakich były tworzone, oraz wspólnoty źródła, jakim była dla nich kultura grecka. Dopiero wprowadzenie do budownictwa żelazobetonu w wieku XIX oznacza zerwanie z dotychczasową linią rozwoju. Równocześnie powstają plany przebudowy miast o nie spotykany dotychczas zasięgu, jak np. „Hausmanizacja Paryża”, pociągające za sobą bezwzględne niszczenie starej zabudowy w miastach francuskich. Służba ochrony zabytków działa wprawdzie od czasów Ludwika-Filipa, ale dominują prądy „historyzujące”. Otoczenie zabytków nie jest w ogóle chronione. Pierwsza, a szczególnie druga wojna światowa, niosąc za sobą wielkie zniszczenia, skierowuje znów myśl konserwatorską na tory całkowitej odbudowy zabytków — rekonstrukcji. Zarząd Ochrony Zabytków przyjął jednak postawę negatywną w stosunku do odtwarzania zniszczonych fragmentów budowli zabytkowych, posługując się w tym wypadku elementami architektury współczesnej (np. kościoły w Walognes, Strasburgu, zamek w Angers). W dalszym ciągu artykułu autor podaje rozwój prawa francuskiego w dziedzinie ochrony zabytków od 1913 r., poprzez kolejne akty prawne z 1930, 1943 r., aż do słynnej ustawy Malraux z 1962 r. Zmiany powstają również w systemie zarządzania. Wyrazem nowych tendencji są m. in. takie dzieła, jak dom w sąsiedztwie katedry w Amiens, Muzeum Tkactwa w Beauvais, projekt zabudowy terenu przed kościołem Notre Dame w Paryżu i inne. Problem integracji nowej zabudowy w zespole zabytkowym pozostaje otwarty i dyskusyjny, ale zainteresowanie nim zarówno władz, jak i społeczeństwa jest już pewnym osiągnięciem. Autor proponuje przyjęcie następujących zasad postępowania: 1) uszanować dobrą architekturę niezależnie od tego, kiedy powstała; 2) uznać stały rozwój miast i żądać zachowania ich wartości historycznych; 3) stwierdzić, że jedyną dobrą architekturą jest architektura własnej epoki; 4) przedstawić problem władzom terenowym, domagając się, aby nauczanie architektów obejmowało zagadnienie integracji współczesnej architektury w zespołach zabytkowych.

J. Z a c h w a t o w i c z, *Nouveaux aménagements dans les villes anciennes en Pologne (Nowe zagospodarowanie miast historycznych w Polsce)*, ss. 51—54, str. w jęz. angielskim. Nowe formy planowania przestrzennego miast powodują w zespołach historycznych zmiany trojakiiego rodzaju: 1) zmiany urbanistyczne dotyczące układu przestrzennego; 2) zmiany architektoniczne w starej zabudowie i wprowadzanie nowej; 3) zmiany w wyposażeniu infrastruktury miast. W Polsce zmiany te miały charakter ewolucyjny. Miasta nasze na ogół zachowały historyczny układ przestrzenny,